

концепції, що стала базовою в його формуванні, отже, книжка подає не лише методику застосування того чи того методу, а розкриває його витоки, історію застосування в зарубіжній та вітчизняній дослідницьких практиках. Основний ілюстративний літературознавчий матеріал базується на вітчизняних наукових студіях.

Кажуть, що в кожній галузі діяльності існують талановиті фахівці, які неохоче

діляться секретами своєї майстерності, своєї справи. “Абетка дисертанта” Юрія Коваліва засвідчує щире прагнення її автора прислужитися тим, хто вирішив присвятити себе науковій діяльності, хто шукає себе, шукає ключі до максимально адекватного прочитання художніх текстів. Книжка, безсумнівно, допоможе дуже багатьом у наукових пошуках.

Отримано 11.05.2010 р.

*Тетяна Конончук
м.Київ*

НЕВІДОМИЙ ЧИЖЕВСЬКИЙ

Чижевский Д.И. Избранное: В 3 т. Т.1: Материалы к биографии: (1894–1977) / Сост., вступ. ст. В.Янцена; Комментарии В.Янцена и др. – М.: Библиотека-фонд “Русское Зарубежье”; Русский путь, 2007. – 848 с.: ил.

Янцен В.В. Неизвестный Чижевский: обзор неопубликованных трудов. – СПб.: Издательство РХГА, 2008. – 162 с.

Створенню тому матеріалів до біографії Д.Чижевського завдячуємо ідеї В. Янцена та І. Валявко, дослідникам творчості Чижевського, які втілювали свій задум у життя впродовж багатьох років. Том містить матеріали з архівів, певна частина яких – у приватних колекціях або університетах. У книжці подано біографію, огляд наукового шляху вченого та архівів, де зберігаються матеріали, що стали предметом цієї праці, їхній стан на сьогодні. Наведено короткі біографії Чижевського, створені, зокрема, О. Прицаком та І. Шевченком (1977 р., Кембридж), Ю. Бойко-Блохіним – лектором Українського вільного університету в Мюнхені (видано 1988 року в Гейдельберзі).

Том складається із 7 частин, перша з яких – автобіографія вченого, спогади про нього, анкети та документи з особових справ. Тут наведено особову справу студента Київського університету Св. Володимира Д. Чижевського, особові справи студента Чижевського з Гейдельберзького та

Фрайбурзького університетів, документи про присвоєння звання доктора філології, дійсного члена Наукового товариства ім. Т. Шевченка 1936 р. тощо. Детальні коментарі І. Валявко доповнюють та уточнюють викладене.

Друга частина – це листи Д. Чижевського до Т. Манна, Р. Якобсона, з яким учений дружив, до німецького славіста Д. Герхардта, до А. Гумецької та рідних. І всюди науковець ділиться своїми робочими планами, міркуваннями, переживаннями за долю втраченого архіву в Галле.

Третя частина – спогади та біографічні статті про Чижевського, його рідних, друзів, учнів, колег. Більшість спогадів було написано спеціально для цього збірника: спогади протоієрея В. Зеньківського “Зустрічі в Києві” із книжки “Мої зустрічі з видаючимися людьми” (автор був доцентом, коли Чижевський вступив на історико-філологічний факультет Київського університету), друга дитинства П. Фещенка, який

згодом став дослідником українського козацтва, О. Прицака. Наведено ювілейні промови, зокрема М. Фасмера до 60-річчя, поминальні промови.

Четверта частина – рекомендовані листи, характеристики, рецензії, відгуки слухачів та читачів на праці Чижевського, рекомендаційні листи від М. Фасмера, Е. Гуссерля. Цікава рецензія радянського вченого В. Кулешова на курс лекцій з літератури XIX ст. “Про методологічні прорахунки однієї історико-літературної концепції”, де автор закидає Чижевському невідповідність його курсу прийнятій у радянській науці точці зору. Зокрема, згідно з цією концепцією, Гоголь має бути представником реалізму, як і Пушкін з його “Євгенієм Онегіним”, а не романтизму. Що ж до Жуковського, то його романтизм відмінний від рилеєвського (згадаймо шкільну програму радянських часів з її революційним та консервативним романтизмом).

П'ята частина містить варіанти відомих праць, що суттєво відрізняються від надрукованих.

У шостій частині – теми лекцій та семінарів, що їх вів Чижевський у різних університетах Німеччини та США. Дивує різноманітність курсів. Це й семінари зі славістики, й українська мова, і російська, також польська, чеська, словацька, церковнослов'янська, порівняльна граматики слов'янських мов, давньоруська література, українська XVI–XVIII ст., український фольклор, поетика, порівняльна історія слов'янських літератур, курс української літератури та культури, філософські курси...

Сьома частина подає бібліографію друкованих праць від 1912 р. до сьогодні та фотоматеріали з особистих архівів (багато з цих фотографій друкуються вперше). Тут згадано про першу публікацію Чижевського (1912 р.) “До питання про психологію астрономічних спостережень”.

Наприкінці тому містяться додатки – “Портрети сучасників”, серед яких теплі й розлогі спогади Д. Чижевського про Юрія Клена (з ним автор був знайомий ще з Київського університету), філософів В. Зеньковського та Ф. Степуна, промова на смерть князя Миколи Сергійовича Трубецького.

Укладачі здійснили велику роботу, розшукавши та впорядкувавши матеріали, багато з яких оприлюднено ними вперше. Вони висловлюють занепокоєння через неможливість вільного доступу до архіву в Галле, де зберігаються такі цікаві для нашого сучасника листи до вченого від В. Вернадського, І. Огієнка, Д. Дорошенка, М. Трубецького, Є. Маланюка, Д. Бурлюка, Р. Якобсона, Т. Манна та багатьох інших видатних діячів культури.

“Невідомий Чижевський”, за В. Янценом, – це невідомі сторінки біографії; листування; доповіді та виступи на симпозіумах та конференціях; матеріали до лекцій та семінарів; окремі підготовані до друку, але з певних причин утрачені рукописи праць або такі, що лишилися невідомими; підготовчі варіанти й редакції наукових праць, що іноді істотно відрізняються від надрукованих текстів.

Автор досліджує причини, через які багато творчих планів ученого не реалізовано та не завершено, і доходить висновку, що головними причинами стали невлаштованість життя емігранта-Чижевського, складність доби, у яку він жив, постійна зміна місця проживання й роботи, кола спілкування. Усе життя Чижевський був у дорозі, втрачаючи не лише окремі рукописи та праці, а й значну частину своєї бібліотеки та особистого архіву. Ще одним фактором, що ускладнював творче життя вченого, було новаторство, інтердисциплінарний, компаративний характер його праць, що нерідко значно випереджали свій час та лише через роки ставали зрозумілими й актуальними.

Книжка побудована як огляд окремих тем, яким Чижевський планував присвятити свої праці. Зокрема, згадуються три варіанти книжки про Г. Сковороду. У частині, присвяченій книжці про Гоголя, наведено листування науковця, де йдеться про цю працю і планований її зміст. Учений писав, що майже готові два варіанти такої книжки, де буде висвітлено дві біографії письменника – міфічну та реальну, світогляд Гоголя, його учнів, до яких Чижевський зараховує Достоевського, символістів, зокрема Белого, Блока. На жаль, більша частина рукопису

залишилася в Галле, про що ми дізнаємося з листа Чижевського до свого друга Р. Якобсона в жовтні 1945 р.

Нереалізованими залишилися плани й щодо книжки, присвяченої раннім творам Ф. Достоевського. Крім того, зникли рукописи про Достоевського та Тютчева, обставини втрати яких Чижевський висвітлює у своїх листах. Повністю був готовий рукопис книжки “История церковнославянской литературы”. Про завершення роботи над текстом цієї праці свідчить складений ученим її зміст із вказівкою сторінок. Завершеною була й частина дослідження “Славянская литература раннего средневековья” (другу частину мав написати Р. Якобсон).

В. Янцен закликає приєднатися до пошуків незнайдених праць. Він щиро переймається проблемою збереження

творчого спадку вченого. Так, незважаючи на зобов'язання зберегти цілісність бібліотеки й архіву відповідно до договору з родичами, бібліотека Гейдельберзького університету (у якому Чижевський навчався, заснував Інститут славістики) розпродує авторські примірники праць ученого. Немає можливості користуватися бібліотекою та архівом Чижевського, що зберігаються в закритому фондї в Галле. В. Янцен звертався по допомогу до НАН України, Українського дослідницького інституту при Гарвардському університеті, до Фонду-Бібліотеки “Русское зарубежье” в Москві, але, на жаль, ніхто цим фактом не зацікавився.

До монографії автор додав розлогі коментарі та примітки, а також покажчик імен.

Отримано 27.05.2010 р.

Ніна Лозова
м. Київ

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ АВТОРІВ

Журнал “Слово і Час” висвітлює питання історії, теорії та сучасної практики літературного руху, культурного життя. Виходячи із принципів об'єктивності і плюралізму, редакція не вважає за обов'язкове поділяти всі погляди й положення авторів, завдяки чому зберігає і природний ґрунт для конструктивної полеміки.

Неодмінні вимоги до матеріалів, що подаються на розгляд редколегії, – достеменність наведених фактів, посилань на всі використані джерела, точність у цитуванні.

Статті та інші матеріали (крім листів) подаються до редакції українською мовою, обсягом не більше друкованого аркуша; примітки розміщуються внизу сторінки.

Статті подавати на електронному носії як текстовий файл без переносів у словах у редакторі Microsoft Word; можна надсилати електронною поштою: slovoichas@ukr.net або jour_sich@mail.ru.

Обов'язково має бути подана виразна роздруковка статті у 2-х примірниках, виконана шрифтом не менше 14 кегля через 1,5 інтервали 28 рядків на сторінці.

Список використаної літератури в алфавітному порядку подається в кінці статті із зазначенням видавництва, року видання й загальної кількості сторінок; посилання розміщуються в тексті у квадратних дужках: [номер видання у списку, стор.].

До статті (крім рецензій) обов'язково додається анотація з ключовими словами (600-800 знаків), ім'я та прізвище автора українською, російською та англійською мовами, а також шифр УДК.